

การประยุกต์ใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพครู
เพื่อการพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูสังกัดศึกษาระดับประถมศึกษา
สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสระแก้ว

ปวิญญาพัฒน์ วรพันธ์¹

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

บทความวิจัย

วันที่รับต้นฉบับ: 2 พฤษภาคม 2565 วันที่แก้ไข: 31 ตุลาคม 2565 วันที่ตอบรับตีพิมพ์: 7 พฤศจิกายน 2565

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูสังกัดศึกษาและเสนอแนวทางการจัดการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูสังกัดศึกษาโดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยจำแนกขั้นตอนการดำเนินการวิจัยออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพและการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู ขั้นตอนที่ 2 เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยการลงพื้นที่กรณีศึกษาในโรงเรียนบ้านรัตนะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 2 โดยใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) และแบบไม่เป็นทางการจากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการศึกษาของโรงเรียนประกอบด้วยผู้ให้ข้อมูลที่เป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน โดยผู้วิจัยกำหนดคุณลักษณะแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์เนื้อหาและตรวจสอบความสมบูรณ์โดยใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) และขั้นตอนที่ 4 นำเสนอบทสรุปแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description)

ผลการศึกษา พบว่าปัญหาในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครู คือ สภาพทางกายภาพของโรงเรียนที่เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก เนื้อหาในรายวิชากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีจำนวนมาก และครูขาดประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและการดำเนินกิจกรรมชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของครูกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมพบว่าการนำแนวทางดังกล่าวไปใช้ในการกำหนดเป้าหมายในการปฏิบัติงานร่วมกันวางแผนการปฏิบัติงานการนำไปใช้และสะท้อนผล โดยครูได้นำเสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในรายวิชาสังคมศึกษาใน 4 ด้านคือ 1) การใช้กิจกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก 2) สื่อและแหล่งเรียนรู้ 3) การมีส่วนร่วมของนักเรียน และ 4) การวัดและประเมินผล

คำสำคัญ: ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพครู การจัดการเรียนรู้เชิงรุก สังกัดศึกษา

¹ การติดต่อและการร้องขอบทความนี้ กรุณาส่งถึง ปวิญญาพัฒน์ วรพันธ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ E-mail: pawinyaphat@gs.swu.ac.th

THE APPLICATION OF PROFESSIONAL LEARNING COMMUNITY FOR DEVELOP ACTIVE LEARNING OF SOCIAL STUDIES TEACHERS IN PRIMARY EDUCATION OF SA KEO PROVINCIAL EDUCATION OFFICE

Pawinyaphat Woraphan¹

Srinakharinwirot University

Received: 2 May 2022 Revised: 31 October 2022 Accepted: 7 November 2022

Research Article

The research objectives were to study the problem of active learning management of social studies teacher and propose the guideline of learning management through the professional learning community. This research uses a qualitative method with four research approaches. Firstly, literature and research review about the professional learning community and active learning management. Secondly, field data collection in Baan Rattana School in Sa Kaeo province was use through Semi-structured interviewing stakeholders with seven learning experts from purposive sampling and Non-Participant observation. Thirdly, content analysis and using triangulation technique and the last, the result were show by an analytical description

This study revealed that the problem of active learning management of social studies teachers is a physical factor with small-size schools, the extensive contents in social studies subject and lack of active learning management experience, using professional learning community activities in planning action plan and reflective feedback in social studies teachers. However, social teachers point that learning management guidelines in four-component concluded with active learning activities, media and learning communities, student participation, educational measurement and evaluation.

Keywords: Professional Learning Community, Active Learning, Social Studies

¹Correspondence concerning this article and requests for reprints should be addressed to addressed to Pawinyaphat Woraphan E-mail pawinyaphat@g.swu.ac.th

บทนำ

โรงเรียนบ้านรัตนะ ตำบลทัพไทย อำเภอดาพระยา จังหวัดสระแก้ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 2 ภายใต้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีภารกิจหลักคือ จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานกำหนด แต่จากรายงานผลการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ปีการศึกษา 2563 (กลุ่มนิเทศติดตามและประเมินผล สพป.สระแก้ว เขต 2, 2563) พบว่า คะแนนรวมทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้มีคะแนนระหว่าง 26 – 71 คะแนน คะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 52.73 คะแนน โดยอยู่ในระดับปรับปรุง ซึ่งโรงเรียนบ้านรัตนะเป็นโรงเรียนขนาดเล็กที่มีนักเรียนจำนวนต่ำกว่า 120 คน ตั้งอยู่ในท้องที่ห่างไกล แต่มีความผูกพันกันชุมชนเป็นสถาบันของชุมชน โดยเฉพาะสังคมไทยเป็นสังคมที่เน้นการขับเคลื่อนและความเชื่อมโยงระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน หรือที่เรียกว่า “บวร” โดยเป็นสามเสาหลักคู่สังคมไทยซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่เกื้อกูลประเทศไทยมายาวนาน โดยทั่วไป “โรงเรียนกับชุมชนเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้” การร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทั้ง 2 ฝ่าย คือสถานศึกษาได้พลังจากชุมชนมาช่วยในการจัดการศึกษาและชุมชนได้การศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน (ชูชาติ พ่วงสมจิตร, 2560) อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและโรงเรียนนั้น ถือได้ว่าโรงเรียนเป็นหน่วยงานที่มีส่วนเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและชุมชนให้ความร่วมมือสนับสนุนกิจกรรมโรงเรียนตามศักยภาพของชุมชน โดยเฉพาะด้านการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนขนาดเล็ก มักมีข้อจำกัดด้านการให้ความช่วยเหลือสนับสนุน เนื่องจากชุมชนยังไม่เข้มแข็ง ประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยรวม จากการติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ผลการดำเนินงานยังไม่เป็นที่น่าพึงพอใจ ข้อจำกัดอีกประการหนึ่ง คือ ปัญหาขาดแคลนครูและสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย ครูไม่ครบชั้นเรียน งบประมาณไม่เพียงพอประกอบกับนักเรียนส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่มีฐานะยากจนไม่สามารถส่งเสริมสนับสนุนค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาให้บุตรหลานได้ ส่งผลให้โรงเรียนขนาดเล็กขาดประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ (สุริย์พร เพ็งเลีย ดอร์ดูนู และภาวิดา มหาวงศ์, 2563)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 มาตรา 10 ที่ระบุว่า “การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ...” นอกจากนี้ในมาตรา 22 ระบุหลักการจัดการศึกษาว่า “ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ต้องจัดการศึกษาที่พัฒนาผู้เรียนตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ” ดังนั้นครูทุกคนมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแสวงหาวิธีการที่จะช่วยให้นักเรียนทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติดังกล่าว ซึ่งนวัตกรรมที่ครูจะต้องทราบคือ Professional Learning Community (PLC) ซึ่งหมายถึง Community of Practice (CoP) ในการทำหน้าที่ครู โดยครูเป็นกลุ่มบุคคลที่สำคัญมากในด้านการจัดการศึกษา คุณภาพของครูจึงสะท้อนคุณภาพของผู้เรียนด้วยเหตุนี้กลไกการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นเรื่องสำคัญในการดำรงคุณภาพ จึงมีการปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2554)

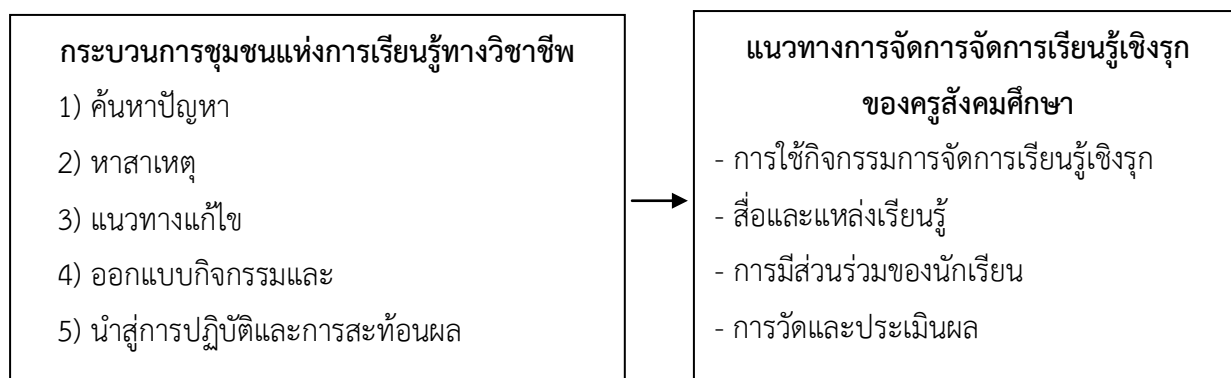
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดนโยบายในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งระบบ เพื่อพัฒนาประชากรในวัยเรียนทุกคนให้มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษ ที่ 21 รวมถึงส่งเสริมและพัฒนาครูให้ออกแบบการจัดการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับการวัดประเมินผลที่เน้นทักษะการคิดขั้นสูง (Higher Order Thinking) ผ่านกิจกรรมแบบเชิงรุก (Active Learning) รวมทั้งส่งเสริมและพัฒนาผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัล (กระทรวงศึกษาธิการ, 2562) โดยเฉพาะในปัจจุบันเป็นยุคของการปฏิรูปการเรียนการสอน เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายการปฏิรูปการศึกษานั้น ผู้สอนจะต้องมีการพัฒนาตนเองและมีการเตรียมความพร้อมสำหรับการเรียนการสอนในรูปแบบการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) อยู่ตลอดเวลา ดังนั้นครูผู้สอนต้องสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมทำหน้าที่เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจและเกิดเป็นแสงไฟแห่งการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ ต้องให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้แบบ Active learning ทั้งนี้ครูผู้สอนจำเป็นต้องหากกลยุทธ์ต่าง ๆ ที่สามารถดึงดูดใจให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ที่น่าสนใจ และเทคนิคต่าง ๆ ที่ใช้ในการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด (กมลวรรณ สุภากุล, 2559)

วิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่มีเนื้อหาเชิงบูรณาการศาสตร์ทางด้านสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ เพื่อส่งเสริมสมรรถนะความเป็นพลเมืองดี วิชาสังคมศึกษาจึงเป็นการสาระการเรียนรู้ที่จัดการองค์ความรู้อย่างเป็นระบบและคัดสรรเนื้อหาศาสตร์ต่าง ๆ (อรรถกฤษณ์ สัจจะพัฒนกุล และอัฐนิญา สัจจะพัฒนกุล, 2562) โดยมีความมุ่งหมายเบื้องต้นของสังคมศึกษาคือ ช่วยให้เยาวชนพัฒนาความสามารถที่จะตัดสินใจบนพื้นฐานข้อมูลความรู้ และการใช้เหตุผลเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมในฐานะพลเมืองดีของสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความเป็นประชาธิปไตยในโลกเสรี (National Council for Social Studies (NCSS), 1992) ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาการประยุกต์ใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูเพื่อการพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูสังคมศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสระแก้วเพื่อนำเสนอแนวความคิดการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพและแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนร่วมกันผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้สอนผู้สอนให้สามารถจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูสังคมศึกษา
2. เพื่อเสนอแนวทางการจัดการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูสังคมศึกษาโดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน โดยผู้วิจัยกำหนดคุณลักษณะแบบเจาะจง (Purposive Sampling) (บุญชม ศรีสะอาด, 2545) โดยกำหนดเกณฑ์เป็นผู้มีส่วนที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนของครูสังคมศึกษาโรงเรียนบ้านรัตนะ และมีประสบการณ์ในการสอนมากกว่า 3 ปีขึ้นไป ได้แก่ 1) ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 2 คน 2) ครูผู้สอนสังคมศึกษา จำนวน 3 คน 3) ครูผู้สอนรายวิชาอื่น ๆ จำนวน 2 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เรื่อง การจัดการเรียนรู้เชิงรุก ประกอบด้วยข้อคำถามเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมของครูสภาพการจัดการเรียนรู้เชิงรุกที่นำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในชั้นเรียน วิธีการจัดการเรียนการสอนเชิงรุก และวิธีในการวัดประเมินผล โดยมีการสร้างและตรวจสอบค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ 0.81

2) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เรื่อง แนวทางการใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ประกอบด้วยข้อคำถามเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพของครูสังคมศึกษา 5 ขั้นตอน สภาพปัญหาอุปสรรค และความสำเร็จของการประยุกต์ใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูสังคมศึกษาโดยมีการสร้างและตรวจสอบค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ 0.86

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยจำแนกขั้นตอนการดำเนินการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพทั้งในบริบทการศึกษาไทยและต่างประเทศ โดยสังเคราะห์แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับ การจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูสังคมศึกษา และรวมทั้งคุณลักษณะของชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ โดยผู้วิจัยได้นำแนวคิดชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพและนำกระบวนการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาบทเรียนและ

แนวทางการจัดการเรียนรู้ เนื่องจากการดำเนินของชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยการหาความรู้เพื่อแก้ปัญหาที่เผชิญอยู่ด้วยการนำความรู้ที่มีอยู่ไปใช้ปฏิบัติจริงในบริบทของแต่ละชั้นเรียน เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า ความรู้สามารถเกิดขึ้นจากความมุ่งมั่นร่วมใจที่จะปฏิบัติและเรียนรู้ร่วมกัน โดย ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นวิเคราะห์ปัญหา (Analysis) ขั้นวางแผน (Plan) ขั้นลงมือปฏิบัติและสังเกตผลการปฏิบัติ (Do and See) ขั้นสะท้อนผล (Reflect) และขั้นตอนการปรับปรุงใหม่ (Redesign) (ชูชาติ พ่วงสมจิตร, 2560; พิมพันธ์ เดชะคุปต์ และเพียว ยินดีสุข, 2561) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูสังกัดศึกษา และเสนอแนวทางการจัดการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูสังกัดศึกษาโดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ใน 4 ด้านคือ 1) การใช้กิจกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก 2) สื่อและแหล่งเรียนรู้ 3) การมีส่วนร่วมของนักเรียน และ 4) การวัดและประเมินผล โดยในแต่ละขั้นตอนผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) และคณะครูทำหน้าที่ในการประชุมกลุ่มเป็นหลัก

ขั้นตอนที่ 2 เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยการลงพื้นที่กรณีศึกษาในโรงเรียนบ้านรัตนะ ตำบลพัทพ์ไทย อำเภอดาพระยา จังหวัดสระแก้ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต 2 ซึ่งเป็นโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่ชายแดน ทั้งนี้การเก็บข้อมูลภาคสนามจำแนกออกเป็น 2 กระบวนการ ได้แก่

2.1) การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการศึกษาของโรงเรียน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) (รัตนะ บัวสนธิ์, 2556) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ เรื่อง การจัดการเรียนรู้เชิงรุก และแบบสัมภาษณ์ เรื่อง แนวทางการใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก

2.2) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยเข้าร่วมสังเกตในกิจกรรมการประชุมการจัดการองค์ความรู้ (Knowledge Management: KM) ของคณะผู้บริหารและครูโรงเรียนบ้านรัตนะ ในการใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ในเฉพาะขั้นวิเคราะห์ปัญหา (Analysis) และขั้นวางแผน (Plan)

โดยประเด็นในการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อศึกษาสภาพปัญหาในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูสังกัดศึกษา และการศึกษาเพื่อผู้วิจัยสังเกต บันทึกพฤติกรรมและกระบวนการทำงานของครู ในการเสนอแนวทางการจัดการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูสังกัดศึกษาโดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในเฉพาะขั้นวิเคราะห์ปัญหา (Analysis) และขั้นวางแผน (Plan) อย่างไรก็ตามในโรงเรียนนี้เคยมีกระบวนการนิเทศหลังการสอนและกระบวนการประยุกต์ใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้มาบ้าง แต่ยังไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของกระบวนการและผลลัพธ์

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์เนื้อหาและตรวจสอบความสมบูรณ์โดยใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ดังนี้

3.1) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) แหล่งข้อมูลที่ใช้พิจารณาตรวจสอบ ได้แก่ แหล่งข้อมูล สถานที่ และแหล่งบุคคลที่มีความต่างกัน

3.2) การตรวจสอบสามเส้าด้วยวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม จากนั้นจึงจำแนกข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่

ขั้นตอนที่ 4 นำเสนอบทสรุปที่ได้จากการวิจัยโดยจัดกลุ่มประเด็นหลักเสนอรายงานแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และเสนอแนวทางการจัดการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูสังคมศึกษาโดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ

ผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาสภาพปัญหาในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูสังคมศึกษา พบว่า ผู้บริหารมีการสร้างความเข้าใจให้ครูมีการใช้การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อตอบสนองเป้าหมายของการวัดประเมินผลสถานศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สระแก้ว เขต 2 ขณะเดียวกันก็รับทราบปัญหาของคุณครู และสภาพแวดล้อมของโรงเรียนเช่นกัน ว่าไม่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกได้เท่าที่ควร เนื่องจากโรงเรียนเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก ขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณ ความร่วมมือของภาครัฐ ภาคเอกชน หรือการเข้ามาของภาครัฐหรือเอกชน ซึ่งเข้ามาแบบครั้งคราวในการทำกิจกรรม แต่ไม่ได้เข้ามาสร้างองค์ความรู้ และการพัฒนาการเรียนการสอนแบบมุ่งเป้า และจำนวนครูที่มีจำนวนน้อย และครูต้องรับผิดชอบในการจัดการเรียนการสอนมากกว่าหนึ่งรายวิชา และหนึ่งระดับชั้น นอกจากนี้บางคนยังไม่ได้สอนตามวิชาเอก หรือกลุ่มสาระการเรียนรู้ของตน อย่างไรก็ตามกลับพบว่า ครูสังคมศึกษามีความสนใจต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเป็นอย่างมาก แต่ขาดองค์ความรู้ในการพัฒนาตนเอง และการจัดการเรียนรู้เชิงรุก นอกจากนี้ยังขาดความพร้อมด้านอุปกรณ์ในการสนับสนุนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก เช่น สื่อการสอน นวัตกรรมการสอน หรืออุปกรณ์เทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ อาทิ แผนที่ ลูกโลก อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ สื่อทำมือด้านประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งเป็นสื่อการสอนที่ไม่เพียงพอต่อจำนวนของครู หรือจำนวนนักเรียน แต่อย่างไรก็ตามครูมีความต้องการในการศึกษาเรียนรู้ และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และพร้อมในการรับการสนับสนุน โดยครูได้กล่าวเพิ่มเติมในการค้นหาสื่อออนไลน์ หรือวิธีการสอน และการจัดการเรียนรู้จากสื่อออนไลน์มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียน โดยครูสังคมศึกษามีจำนวนน้อย ทำให้ครูต้องรับผิดชอบสอนหลายวิชา หลายระดับชั้น จึงส่งผลต่อการพัฒนาตนเอง

นอกจากนี้ครูสังคมศึกษา ยังสะท้อนว่าสาระการเรียนรู้และตัวชี้วัดในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 และฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560 (สาระภูมิศาสตร์) นั้นมีเนื้อหาที่ค่อนข้างมาก ไม่สอดคล้องกับจำนวนชั่วโมงและศักยภาพของผู้เรียนในการเรียนรู้ โดยเฉพาะสาระภูมิศาสตร์ที่มีการปรับปรุงตัวชี้วัดใหม่ ทำให้ครูต้องศึกษาข้อมูลเพิ่มเติม และต้องหาอุปกรณ์ สื่อการสอน มาเพิ่มเติมให้นักเรียนโดยเฉพาะการใช้เครื่องมือทางภูมิศาสตร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ และรายวิชาน้ำที่พลเมือง (เพิ่มเติม) ตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ทำให้ภาระงานของครูเพิ่มมากขึ้น ทำให้ครูไม่สามารถจัดการเรียนรู้เชิงรุกได้ ครูจึงแก้ไขปัญหาด้วยการสอนด้วยการบรรยาย แต่อย่างไรก็ตามครูมีการกระตุ้นคิดด้วยเทคนิคถาม – ตอบ เพื่อฝึกกระบวนการคิดวิเคราะห์ให้กับผู้เรียน และใช้การพิมพ์แผนที่มาด้วยตนเองในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้

นักเรียนสามารถฝึกปฏิบัติจากการเรียนรู้ได้ และใช้วิธีการเรียนการสอนที่เน้นการทำงานเป็นทีม เช่น การสอนแบบเพื่อนคู่คิด การสอนแบบกลุ่ม และการสอนโดยใช้เกม เป็นต้น

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาการเสนอแนวทางการจัดการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูสังคมศึกษาโดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ในเฉพาะขั้นวิเคราะห์ปัญหา (Analysis) และขั้นวางแผน (Plan) พบว่า ผู้บริหารเห็นด้วยและตอบสนองต่อการใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อการพัฒนาการเรียนการสอน เนื่องจากเป็นเป้าประสงค์ของการพัฒนาครูในสถานศึกษาตามระเบียบและกฎเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และครูยังตอบสนองต่อกระบวนการดังกล่าวเช่นกันเนื่องจากเป็นเกณฑ์ในการพัฒนาตนเองและการเลื่อนขั้นวิทยฐานะของข้าราชการครู อย่างไรก็ตามเมื่อผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดได้เข้าสู่กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นวิเคราะห์ปัญหา (Analysis) ขั้นวางแผน (Plan) ขั้นลงมือปฏิบัติและสังเกตผลการปฏิบัติ (Do and See) ขั้นสะท้อนผล (Reflect) และขั้นตอนการปรับปรุงใหม่ (Redesign) ในการเสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ได้สะท้อนว่า รายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ประกอบด้วยสาระการเรียนรู้ 5 สาระ คือ 1) สาระศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม 2) สาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม 3) สาระเศรษฐศาสตร์ 4) สาระประวัติศาสตร์ และ 5) สาระภูมิศาสตร์ โดยในการออกแบบการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้กระบวนการชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพสามารถบูรณาการร่วมกันโดยไม่แยกสาระการเรียนรู้ และไม่แยกกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ นอกจากนี้ครูสามารถอธิบายรูปแบบการสอน วิธีการสอน หรือเทคนิคการสอนเพื่อการจัดการเรียนรู้และสามารถออกแบบการจัดการเรียนรู้ร่วมกันได้โดยครูร่วมกันกำหนดเป้าหมาย คือ การออกแบบการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมที่มุ่งเน้นการจัดการเรียนรู้เชิงรุกซึ่งได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีการสอน รูปแบบการสอน หรือเทคนิคการสอนต่าง ๆ อภิปรายความเหมาะสมของกลยุทธ์การจัดการเรียนการสอนและการจัดการเรียนรู้เหล่านั้น กับเนื้อหาวิชาและลักษณะของผู้เรียน หลังจากนั้นจึงนำไปใช้ในกระบวนการเรียนรู้ แต่อย่างไรก็ตามด้วยข้อจำกัดของโรงเรียนขนาดเล็ก ทำให้จำนวนครูมีไม่เพียงพอต่อการนิเทศการสอนร่วมกันหรือการสังเกตการสอนของครูผู้ร่วมวิชาชีพ ดังนั้นครูจะทำการบันทึกการจัดการเรียนรู้รายคาบลงในแผนการจัดการเรียนรู้ โดยครูจะทำหน้าที่ในการรวบรวมข้อมูลปัญหา อุปสรรค หรือข้อดี ข้อเสีย มาร่วมกันอภิปรายอีกครั้งหลังสิ้นสุดการเรียนการสอน ซึ่งส่วนใหญ่ครูจะไม่นำกลับมาอภิปรายกันอีกครั้ง มักสิ้นสุดที่การบันทึกการเรียนการสอน แต่ไม่ได้นำข้อมูลกลับมาสู่กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เนื่องจากครูให้เหตุผลด้านภาระงานสอน ภาระงานธุรการ ภาระงานด้านการดูแลนักเรียน และการที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดให้การทำกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพต้องกระทำเพียงในคาบที่กำหนดไว้ในตารางสอนของสถานศึกษา ซึ่งครูแต่ละคนอาจไม่ได้มีคาบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่ตรงกัน ทำให้กิจกรรมดังกล่าวไม่ต่อเนื่องและสิ้นสุดลง

อย่างไรก็ตามผู้ให้ข้อมูลได้ร่วมกันเสนอแนวทางการจัดการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูสังคมศึกษาโดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ได้ผลการศึกษาดังนี้

2.1) การใช้กิจกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก เนื่องจากโรงเรียนบ้านรัตนะ เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวนครู และจำนวนนักเรียนมีจำนวนน้อย และเป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตชายแดนระหว่างประเทศไทย และประเทศกัมพูชา ดังนั้นผู้ให้ข้อมูลได้สะท้อนคิดร่วมกันในการบูรณาการเรียนการสอนแบบข้ามสาระการเรียนรู้เพื่อให้ครูสามารถออกแบบการเรียนการสอนได้อย่างสมบูรณ์ ไม่ยึดติดการเนื้อหา แต่ยังสอดคล้องกับมาตรฐาน และตัวชี้วัดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 โดยผู้ให้ข้อมูลได้เสนอแนวทางการจัดการเรียนรู้เชิงรุก คือ การบรรยายโดยใช้เทคนิคการตั้งคำถาม การแลกเปลี่ยนความคิด การใช้แผนผังมโนทัศน์ การเรียนรู้แบบร่วมมือ การใช้เกม การใช้ชุมชนเป็นฐาน การใช้โครงงานเป็นฐาน เป็นต้น โดยครูผู้สอนสังคมศึกษาจะเลือกใช้รูปแบบการสอนให้เหมาะสมกับชั้นเรียน ผู้เรียน และเนื้อหา

2.2) สื่อและแหล่งเรียนรู้ เนื่องจากโรงเรียนบ้านรัตนะ เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก ทำให้ขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณ และสื่ออุปกรณ์ในการจัดการเรียนรู้และเป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตชายแดนระหว่างประเทศไทยและประเทศกัมพูชา และตั้งอยู่ในบริเวณชุมชน อย่างไรก็ตามผู้ให้ข้อมูลได้ เสนอว่า ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ควรใช้ข้อดีและข้อได้เปรียบของที่ตั้งในการออกแบบสื่อการเรียนรู้อะและแหล่งเรียนรู้สำหรับการจัดการเรียนการสอน โดยชุมชนมีปราชญ์ชุมชนผู้มีความเชี่ยวชาญด้านการทอเสื่อกก และชุมชนยังในบริเวณที่มีต้นกกขึ้นตามธรรมชาติเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังมีแหล่งเรียนรู้ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ คือ อุทยานประวัติศาสตร์สดักกอกธม ที่ครูสังคมศึกษาสามารถใช้เป็นสื่อและแหล่งเรียนรู้ชุมชนในการออกแบบการเรียนรู้อะได้

2.3) การมีส่วนร่วมของนักเรียน ผู้ให้ข้อมูลได้ร่วมกันเสนอว่า หากครูสังคมศึกษา มีการใช้การออกแบบการเรียนรู้เชิงรุกได้ ก็จะทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนมากขึ้น ซึ่งในขั้นการวางแผน (Plan) โดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ผู้ให้ข้อมูลเสนอว่า อาจให้นักเรียนได้ลงมือเรียนรู้จากสถานที่จริง ได้ลงมือปฏิบัติ ได้ร่วมกันคิดวิเคราะห์ เรื่อง การทอเสื่อกก หรืออาจนำออกมาออกแบบสู่การเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ นอกจากนี้ในการสอนสาระประวัติศาสตร์ อาจเชื่อมโยงกับสาระศาสนาฯ และสาระหน้าที่พลเมืองฯ ในการพัฒนานักเรียนให้เป็นมัคคุเทศก์น้อยในการนำชมสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ในชุมชน นอกจากเป็นการพัฒนาผู้เรียนในเชิงองค์ความรู้แล้ว ยังเป็นการช่วยเหลือด้านรายได้ให้กับนักเรียน โดยอาจเสนอเป็นความร่วมมือระหว่างกระทรวงวัฒนธรรม (กรมศิลปากร) และกระทรวงศึกษาธิการ (สถานศึกษา)

2.4) การวัดและประเมินผล ผู้ให้ข้อมูลเสนอว่า ควรปรับลดการสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของนักเรียนในรายวิชาสังคมศึกษาฯ เพราะเนื่องจากวิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่พัฒนาด้านสมรรถนะ และทักษะของผู้เรียนเป็นสำคัญ และการที่การจัดการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติดี้นพื้นฐาน (O-NET) ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ไม่มีการสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาสังคมศึกษาแล้วนั้น จึงกลายเป็นข้อดี ที่สามารถใช้การวัดประเมินผลผู้เรียนที่เน้นไปยังสมรรถนะสำคัญและทักษะสำคัญของผู้เรียนจากการเรียนได้ลงมือปฏิบัติ ได้คิดวิเคราะห์ และเรียนรู้จากสถานที่จริงมาสู่การออกแบบการวัดประเมินผลรายวิชาสังคมศึกษาที่สอดคล้องกับผู้เรียนและสถานการณ์ปัจจุบันมากยิ่งขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

ตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัญหาในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูสังกัดศึกษา โดยในสภาพปัญหาของโรงเรียนขนาดเล็กที่ส่งต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกโดยใช้กระบวนการชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพนั้นทั้งนี้อาจเป็นเพราะโรงเรียนขนาดเล็กมีจำนวนครูน้อยทำงานด้านการสอนเป็นการสอนควบชั้นและต้องทำงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมายจากโรงเรียน สอดคล้องผลงานวิจัยของ นริศ ภูอาราม (2560) ที่พบว่า สภาพปัจจุบันของระบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพสำหรับเครือข่ายโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กอยู่ในระดับปานกลาง นอกจากนี้ปัญหาด้านเนื้อหาที่มากในรายวิชาสังคมศึกษา ทำให้ครูไม่สามารถใช้การสอนแบบเชิงรุกได้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของชินรัตน์สีเสมอ (2554 : 104-105) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่นเขต 4 ผลการวิจัยพบว่าสภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรแกนกลาง ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4 เมื่อพิจารณารายคู่ของโรงเรียนขนาดเล็กและขนาดเล็กมีความแตกต่างกันทุกด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นไปตามที่สมพร ทัทมมงคล ที่ปัทมพันธ์ สันตะวัน (2555) ได้ศึกษาว่า ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนขนาดเล็ก โดยข้อที่มีประสิทธิภาพต่ำที่สุด ได้แก่ มีการจัดการเรียนการสอน มีเนื้อหาที่ถูกต้องสมบูรณ์ เหมาะสมกับผู้เรียน

ตอนที่ 2 การศึกษาการเสนอแนวทางการจัดการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูสังกัดศึกษาโดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ในเฉพาะขั้นวิเคราะห์ปัญหา (Analysis) และขั้นวางแผน (Plan) โดยผู้บริหารเห็นด้วยและตอบสนองต่อการใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อการพัฒนาการเรียนการสอน เนื่องจากเป็นเป้าประสงค์ของการพัฒนาครูในสถานศึกษาตามระเบียบและกฎเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Rachellee L.B. (2019) ที่พบว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในสถานศึกษาจะเกิดประโยชน์ เมื่อผู้อำนวยการโรงเรียนได้ยื่นมือเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อน และเป็นผู้นำร่วมทั้งเป็นผู้ชี้แนวทางในการดำเนินการ และครูยังตอบสนองต่อกระบวนการดังกล่าวเช่นกันเนื่องจากเป็นเกณฑ์ในการพัฒนาตนเองและการเลื่อนขั้นวิทยฐานะของข้าราชการครู ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ผู้บริหารได้ให้ความสำคัญกับการให้บทบาทของครูทุกคนที่มีความชำนาญในเรื่องนั้นได้เป็นแกนนำ ในการดำเนินงานสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Danielle D. (2019) ที่พบว่า การที่ครูได้รับการมอบอำนาจเป็นผู้นำ และการทำงานร่วมกันของครูเป็นสิ่งสำคัญในการจัดกิจกรรมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของวรลักษณ์ ชูกำเนิด (2557) ที่พบว่า องค์ประกอบของชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูในบริบทสถานศึกษา มี 6 องค์ประกอบ ประกอบด้วย วัสดุทัศนร่วม ทีมร่วมแรงร่วมใจ ภาวะผู้นำร่วม การเรียนรู้ และการพัฒนาวิชาชีพชุมชนกัลยาณมิตร และโครงสร้างสนับสนุนชุมชน และเป็นไปตามที่ชูชาติ พ่วงสมจิตต์ (2558) ที่กล่าวว่า ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพคือวิธีการที่ใช้ในการพัฒนาความรู้และทักษะในการจัดการเรียนการสอน โดยสร้างบรรยากาศให้ครูได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ช่วยให้ครูไม่รู้สึกโดดเดี่ยว มีเครือข่ายในการทำงานนับเป็นตัวบ่งชี้สำคัญของครูผู้มีความรู้ทางวิชาชีพ อีกทั้งบทบาทของครูในชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพจะเปลี่ยนไปจากเดิม เนื่องจากการร่วมมือกันเรียนรู้และพัฒนาวิชาชีพจะทำให้เกิดการถ่ายโอน

ประสบการณ์ ทักษะ หรือความเชี่ยวชาญทางวิชาชีพ จากครูที่มีประสบการณ์สูงกว่าไปยังครู ที่มีประสบการณ์น้อยกว่า ไม่ใช่แค่เพียงครูอาวุโสจะเป็นผู้ถ่ายทอดประสบการณ์เท่านั้น ครูที่มีอายุน้อยอาจเป็นผู้ถ่ายทอดนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ได้เช่นกัน ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างยั่งยืน กระบวนการเช่นนี้ ก็คือการสอนงานแบบพี่เลี้ยง (Coaching-Mentoring) ซึ่งเป็นไปตามที่ พิมพันธ์ เดชะคุปต์ และเพียว ยินดีสุข (2560) ได้ศึกษาไว้ และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Hipp and Huffman (2003 อ้างถึงในพิชิต ขำดีและต้องลักษณ์ บุญธรรม, 2562) ที่กล่าวว่า การที่จะพัฒนาการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น ครูจะต้องให้ความช่วยเหลือในการสังเกตการสอนของเพื่อนครู และให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อให้เพื่อนครูสามารถนำไปปรับใช้ และการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ที่ได้รับจากการปฏิบัติงานแก่ครูท่านอื่น การสอนงาน และการติดตามการปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาการปฏิบัติงานทางด้านการเรียนการสอน สอดคล้องกับ มารุต พัฒนา (2557) ที่กล่าวว่าความสำคัญของชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพครูว่า องค์ความรู้ที่เกิดจากการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนของครูแต่ละคน จะถูกนำมาจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ และนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง ช่วยทำให้ครูมีความรู้ในเนื้อหา และเทคนิควิธีการจัดการเรียนการสอน ส่งผลทำให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้ครูเกิดการพัฒนาในด้านความรู้ และความสามารถในการจัดการเรียนการสอนผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมมือร่วมใจ การเรียนรู้ประสบการณ์การปฏิบัติงานในพื้นที่และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การที่ผู้สอนมีความรู้และความสามารถในการจัดการเรียนการสอนสูงขึ้น ส่งผลทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทั้งด้านความรู้ และทักษะต่าง ๆ ที่สำคัญและจำเป็นสำหรับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สังเคราะห์เป็นคุณภาพของครูมืออาชีพ สมรรถนะด้านการเรียนรู้ และนวัตกรรมของผู้เรียน นอกจากนี้แนวทางการจัดการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูสังกัดศึกษาโดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ได้ผลการศึกษาดังนี้

2.1) การใช้กิจกรรมการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ควรมีการบูรณาการเรียนการสอนแบบข้ามสาระการเรียนรู้เพื่อให้ครูสามารถออกแบบการเรียนการสอนได้อย่างสมบูรณ์ ไม่ยึดติดการเนื้อหา แต่ยังสอดคล้องกับมาตรฐาน และตัวชี้วัดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 และสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553) ที่เสนอว่า การกำหนดเนื้อหาหรือหลักสูตรหลักที่สำคัญ คือ ครูจะต้องออกแบบหน่วยการเรียนรู้และจัดการเรียนรู้ตอบสนองความแตกต่าง ระหว่างบุคคล และกำหนดสาระสำคัญในเรื่องที่สอนที่สามารถนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายการเรียนรู้ตามมาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัดของหลักสูตร นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของอรรณพ สัจจะพัฒนกุล และอัฐนิญา สัจจะพัฒนกุล (2562) ที่กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จึงต้องเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีความหมาย คือผู้เรียนได้พัฒนาและเติบโตทั้งด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติ รวมถึงโลกทัศน์ที่จัดวางตนเองในสังคมการเรียนรู้สังคมศึกษาจึงต้องตั้งอยู่บนฐานของการเรียนรู้เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) และยังคงกล่าวต่อว่า โรงเรียนที่มีการทำหลักสูตรสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ เชื่อมโยงกับชีวิต และบริบทเชิงพื้นที่ เป็นปัจจัยสำคัญต่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นในระดับ

จุลภาคการปฏิรูปหลักสูตรเพื่อนำไปสู่การปฏิรูปการศึกษาจึงเป็นไปได้เมื่อผู้สอนสามารถออกแบบหลักสูตรที่สอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่

2.2) สื่อและแหล่งเรียนรู้ ควรการออกแบบสื่อการเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้สำหรับการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สอดคล้องกับเด่นศักดิ์ หอมหวล (2558) ที่พบว่า การจัดการเรียนรู้แบบโครงการโดยใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ผู้เรียนได้สร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน จึงให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น เป็นไปตามแนวคิดของ Vygotsky (1978); Driscoll (1994); ทิศนา ขัมมณี (2548) และวัชรรา เล่าเรียนดี (2553) ซึ่งกล่าวถึงผู้เรียนจะต้องเป็นผู้จัดกระทำข้อมูลหรือประสบการณ์ต่าง ๆ และต้องสร้างความหมายให้กับสิ่งนั้นด้วยตนเอง โดยการให้ผู้เรียนอยู่ในบริบทจริง ผู้เรียนจะต้องมีโอกาสนำความรู้ในบรรยากาศที่เอื้อต่อการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การร่วมมือและการแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดและประสบการณ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียนและบุคคลอื่นๆ พยายามใช้ข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้จริง ของจริงและการร่วมปฏิบัติจริง และยังสอดคล้องกับการศึกษาของเพ็ญพะนอ พ่วงแพ (2561) ที่ได้กล่าวว่า การจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้ในขณะดำเนินการสอน ตามรูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอนผู้สอนควรสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนที่เป็นกัลยาณมิตรให้ความสำคัญกับผู้เรียนทุกคนในการปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันมีการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ส่งเสริมให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นได้อย่างมีอิสระและมีการสะท้อนผลงานของผู้เรียนร่วมกัน โดยผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก และดูแลให้คำปรึกษาแนะนำอย่างใกล้ชิด และเป็นไปตาม

2.3) การมีส่วนร่วมของนักเรียน เมื่อมีการออกแบบการเรียนรู้เชิงรุกได้ ก็จะทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนมากขึ้น สอดคล้องกับอริยา คูหา สรินญา ปุติ และฮานานมุฮิบบะตุตติน นอจิ (2562) ที่ได้กล่าวว่า ผู้เรียนแต่ละคนจะต้องตื่นตัวในขณะเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้อยู่ โดยนำความรู้ ทักษะและเจตคติมาประยุกต์ให้เกิดผลต่อการเรียนอย่างสูงสุด ด้วยเหตุนี้การเรียนรู้จึงจะสามารถสร้างแรงขับเคลื่อนให้ผู้เรียน go extra miles เกิดความจำระยะยาว (Long Term Memory) จดจำได้ในสาระสำคัญ ๆ ของการเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการเข้าใจ และเรียนรู้ที่สูงขึ้น และสอดคล้องกับ วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์ (2551) ที่เสนอว่าการจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่มีระบบระเบียบครอบคลุมการดำเนินงาน ตั้งแต่การวางแผนการจัดการเรียนรู้จนถึงการประเมินผล เมื่อวิทยาการทางการศึกษาก้าวหน้ามากขึ้นแนวคิดในการสอนเริ่มเปลี่ยนไปเป็นการให้ความสำคัญกับผู้เรียน โดยมีแนวคิดว่าการเรียนรู้ของผู้เรียนจะเกิดขึ้นได้ดีจากการได้คิดวิเคราะห์และลงมือปฏิบัติ ไม่ใช่การรับความรู้จากครูแต่เพียงอย่างเดียว ผู้เรียนจึงควรเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน สอดคล้องกับแนวคิด Council for the Curriculum, Examinations and Assessment (2007) ได้กล่าวว่า หากผู้เรียนมีโอกาสแสดงออก และมีส่วนร่วมในการเรียนรู้นั้นมากกว่าการรับฟังการบรรยาย ใช้การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความคิดวิเคราะห์ในระดับสูง จะทำให้ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ได้ และส่งผลให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ

2.4) การวัดและประเมินผล ควรเน้นไปที่การประเมินผลสมรรถนะสำคัญและทักษะสำคัญของผู้เรียนจากการเรียนได้ลงมือปฏิบัติ ได้คิดวิเคราะห์ และเรียนรู้จากสถานที่จริงมาสู่การออกแบบการวัด

ประเมินผลรายวิชาสังคมศึกษาที่สอดคล้องกับผู้เรียนและสถานการณ์ปัจจุบันมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของ Smith, R. T. (1991) ที่ศึกษาคุณลักษณะของระบบโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพในมลรัฐจอร์เจีย ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบที่มีส่วนสำคัญต่อประสิทธิภาพของโรงเรียน คือการวัดผลและประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ การจัดบรรยากาศทางวิชาการ และการมีผู้นำที่เข้มแข็งจะทำให้การจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ

โดยแนวทางการจัดการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูสังคมศึกษาโดยใช้กระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่ได้จากผลการวิจัยนั้นโดยรวมแล้วสอดคล้องกับงานของวิภาพรรณ พินลาและวิภาดา พินลา (2563) ที่ได้สรุปแนวทางการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของครูผู้สอนสังคมศึกษาว่า ต้องจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในชั้นเรียน มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูผู้สอนกับผู้เรียน และระหว่างผู้เรียนด้วยกัน โดยใช้เทคนิคหรือกิจกรรมต่าง ๆ โดยเน้นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้ลงมือกระทำ และได้ใช้กระบวนการคิดเกี่ยวกับสิ่งที่ได้ลงมือกระทำ ตลอดจนครูผู้สอนควรมีการจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่เสมือนจริงหรือในชีวิตจริง ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการอภิปราย และการแสดงความคิดเห็น ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับครูผู้สอน และเพื่อนในชั้นเรียน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่ากระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพเป็นกระบวนการที่สามารถพัฒนาสมรรถนะครู ผู้เรียน สถานศึกษา รวมทั้งชุมชนได้แต่ข้อมูลการวิจัยสะท้อนว่ากระบวนการที่ครูนำไปใช้ในภาพรวมยังไม่ครบวงจร ทำให้ขาดการสะท้อนผลอย่างแท้จริง และไม่นำไปสู่การแก้ไขหรือการพัฒนา และในด้านการเรียนรู้ร่วมกันและประยุกต์ใช้ความรู้ โรงเรียนจะต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องของการจัดการเรียนการสอน ทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบการเรียนการสอนรูปแบบใหม่ ๆ ให้เหมาะสมกับนักเรียน โรงเรียนจะต้องมีระบบการจัดเก็บองค์ความรู้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนเชิงรุกโรงเรียนขนาดต่าง ๆ ที่นำกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพไปใช้ให้เกิดประสิทธิผล และสามารถนำไปพัฒนาในการศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

กมลวรรณ สุภากุล. (2559). *การจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning เพื่อให้ผู้เรียนรู้จริง*. นครสวรรค์: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

- กลุ่มนิเทศติดตามและประเมินผล สพป.สระแก้ว เขต 2. (2563). รายงานผลการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ปีการศึกษา 2563. สระแก้ว: ม.ป.ท.
- ชูชาติ พ่วงสมจิตร. (2558). ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ. *วารสารศึกษาศาสตร์ มสธ*, 10(1), 34-41.
- (2560). การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน. *วารสารวิชาการ Veridian E –Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 10(2), 1342 – 1354.
- (2560). ชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพและแนวทางการนำมาใช้ในสถานศึกษา. *วารสารศึกษาศาสตร์ มสธ*, 10(1), 1-8.
- เด่นศักดิ์ หอมหวล. (2558). ผลการจัดการเรียนรู้แบบโครงการเพื่อถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ สำหรับนักศึกษาวิทยาลัยชุมชน. *วารสารครุพิบูล*, ฉบับพิเศษ(1), 22-34.
- ทิตนา แคมมณี. (2548). การจัดการเรียนรู้โดยผู้เรียนใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ หลักการ แนวทาง และวิธีการ. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท.
- นริศ ภูอาราม. (2560). การพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ สำหรับเครือข่ายโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก (ปริญญานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). *การวิจัยเบื้องต้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- พิชิต ขำดี และต้องลักษณะ บุญธรรม. (2562). ความต้องการจำเป็นของการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*, 39(2), 67 – 78.
- พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์ และเพยาว์ ยินดีสุข. (2561). การเรียนรู้เชิงรุกแบบรวมพลังกับ PLC เพื่อการพัฒนา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- (2558). *การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- (2560). *ทักษะ 7C ของครู 4.0*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เพ็ญพณอ พ่วงแพ. (2561). การพัฒนารูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวคิดทฤษฎีการสร้างความรู้ร่วมกับแนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงรุก เพื่อส่งเสริมสมรรถนะครูสังคมศึกษา สำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู. *วารสารวิชาการ Veridian E –Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*, 11(2), 703 - 717.
- มารุต พัฒนาผล. (2557). *การจัดการเรียนรู้ที่เสริมสร้างการรู้คิดและความสุขในการเรียนรู้*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: จรัสสินทวงศ์การพิมพ์.
- รัตนะ บัวสนธ์. (2556). *วิจัยเชิงคุณภาพการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- รัตนาวดี แสนยศ และคณะ. (2563). แนวทางการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพในสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู เขต 1. *วารสารมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ*, 6(1), 66 – 81.
- วรลักษณ์ ชูกำเนิด. (2557). รูปแบบการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 บริบทโรงเรียนใน
ประเทศไทย (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต). สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- วัชร เล่าเรียนดี. (2553). เทคนิคและยุทธวิธีพัฒนาทักษะการคิด การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ.
นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวช. (2551). การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาที่ท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: ศูนย์เสริมปัญญาไทย.
- วิภาพรรณ พินลาและวิภาดา พินลา. (2563). การเรียนรู้เชิงรุกของครูสังคมศึกษาในยุคไทยแลนด์ 4.0.
วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ, 20(1), 1-12.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. (2552). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: ชุมชุม
สหกรณ์แห่งประเทศไทย.
- . (2562). นโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2562. กรุงเทพฯ:
ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สมพร ทัทมงคล และ ทีปพิพัฒน์ สันตะวัน. (2555). แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครู ใน
โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท. *วารสารวิชาการเครือข่าย
บัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ*, 2(2), 103 – 112.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). *แนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลาง
การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: ชุมชุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2554). *เพื่อนคู่คิดมิตรคู่ครู*. กรุงเทพมหานคร: ชุมชุมสหกรณ์
การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สุรีย์พร เฟื่องเลีย ดอร์ดูนู และภาวิดา มหาวงค์. (2563). การพัฒนารูปแบบการสร้างชุมชนการเรียนรู้ทาง
วิชาชีพสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กจังหวัดสุโขทัย. *วารสารสวนสุนันทาวิชาการและวิจัย*. 14(1), 1-16.
- อรอุณณม สัจจะพัฒนกุล และอัฐณิญา สัจจะพัฒนกุล. (2562). สังคมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน:
เตรียมพลเมืองเพื่อสร้างสรรค์ ชุมชนน่าอยู่อย่างมีส่วนร่วมผ่านหลักสูตรวิชาสังคมศึกษาเชิงพื้นที่.
วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, 8(1), 206-221.
- อริยา คูหา และคณะ. (2562). โลกที่เปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ที่ผ่านสู่ Active Learning. *วารสารศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี*, 30(2), 1-13.
- Council for the Curriculum, Examinations and Assessment. (CCEA). (2007). *Active Learning
and Teaching Methods*. UK: A PMB publication.

- Danielle D. (2019). *Teachers' Perception of Voluntary Professional Learning Community (PLC) Participation and Their Instructional Practices* (Doctoral dissertation). New York: ST. John's University.
- National Council for the Social Studies. (1992). *National Curriculum Standards for Social Studies: Executive Summary*. Retrieved March 17, 2021, from <http://www.socialstudies.org/standards/Execsummary>.
- Rachellee L.B. (2019). *The Elementary Principal's Role in Professional Development and Learning Communities: How to Support Continual Professional Growth* (Doctoral dissertation) Wisconsin: University of Wisconsin Madison.
- Smith, R.T.(1991). Characteristics of Effective School Systems in Georgia. *Dissertation Abstracts International*, 51(7), 2228-a.
- Vygotsky. L.S. (1978). *Mind in Society*. Cambridge: Harvard University Press.